

cation and work, constitute compensation body reserves to overcome deviations in development. Studies revealing the importance of solid muscle in the establishment and formation of autonomic functions, mechanisms of interaction between motor skills and vegetative system are important to understand the mechanisms of interrelation of motor activity and functional capacity of the organism.

The influence of motor activity on psychomotor development of mentally retarded preschool children and especially its usage in carrying out remedial work are defined. However, psychomotor is not only integral age period of motor structure that reflects the innate physical characteristics, acquired habits, skills, but also a set of anatomical and physiological and psychological mechanisms that ensure implementation of simple and complex motor responses and actions.

It is proved that lack of physical activity of mentally retarded children negatively affects their bodies, but be aware that excessive physical activity leads to negative functional changes in the cardiovascular system of preschooler, so you must take into account the individual characteristics of motor capabilities of each child.

Key words: physical activity, psychomotor development, mentally retarded children, exercise.

Received July 08, 2016

Revised August 22, 2016

Accepted September 28, 2016

УДК 159.943

Р.Т. Сімко

rkort@ukr.net

Психологічні особливості вияву особистісних рис працівників патрульної поліції

Simko R.T. Psychological characteristics of display of patrol police officers' personality traits / R.T. Simko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 512–521.

Р.Т. Сімко. Психологічні особливості вияву особистісних рис працівників патрульної поліції. У статті розкрито проблеми психомоторної підготовленості працівників патрульної поліції та її вплив на їх особис-

тісні риси. Констатовано, що виконання своїх службових обов'язків в особливих умовах діяльності вимагає від працівників поліції швидких та точних дій.

Встановлено, що існує певний взаємозв'язок між виявом особистісних рис суб'єктів екстремальної діяльності та рівнем їх психомоторної підготовленості. Констатовано, що досліджувати їх фізичну (психомоторну) підготовленість необхідно за допомогою встановлення рівня таких якостей, як швидкість, сила, витривалість, спритність. З'ясовано, що показником швидкості суб'єкта в нашому дослідженні був його результат у бігу на 100 м, сила досліджуваних визначалась за результатами підтягування на високій поперечині, витривалість за показниками бігу на 1000 м, спритність досліджували за володінням прийомами рукопашного бою.

Виявлено, що значне зниження рівня особистісної тривожності відбувається із зростанням рівня психомоторної підготовленості, а працівники патрульної поліції з високою особистісною тривожністю в екстремальних ситуаціях не можуть повністю виявити свої психомоторні можливості. Також встановлено, що рівень психомоторної підготовленості суб'єкта впливає на такі три класичні фактори: оцінку, силу, активність.

Доведено, що психомоторна підготовка працівників патрульної поліції є процесом розвитку їх фізичних (психомоторних) якостей. Елементом психологічної структури психомоторної підготовки працівників патрульної поліції є поняття про власні психомоторні якості, які впливають на їх особистісні риси.

Ключові слова: особистісні риси, психомоторика, патрульна поліція, психомоторна підготовленість.

Р.Т. Симко. Психологические особенности проявления личностных качеств работников патрульной полиции. В статье раскрыты проблемы психомоторной подготовленности работников патрульной полиции, а также её влияние на их личностные черты. Констатировано, что выполнение своих служебных обязанностей в особых условиях деятельности требует от работников полиции быстрых и точных действий.

Установлено, что существует определённая взаимосвязь между проявлением личностных черт субъектов экстремальной деятельности и уровнем их психомоторной подготовленности. Исследовать их физическую (психомоторную) подготовленность необходимо с помощью установления уровня таких качеств, как скорость, сила, выносливость, ловкость. Показателем скорости субъекта в нашем исследовании был его результат в беге на 100 м, силу исследуемых определяли по результатам подтягивания на высокой перекладине, выносливость по показателям в беге на 1000 м, ловкость исследовали по умению владеть приёмами рукопашного боя.

Выведено, что значительное снижение уровня личностной тревожности происходит с ростом уровня психомоторной подготовленности,

а сотрудники патрульной полиции с высокой личностной тревожностью в экстремальных ситуациях не могут полностью проявить свои психомоторные возможности. Также установлено, что уровень психомоторной подготовленности субъекта влияет на следующие три классические факторы: оценку, силу, активность.

Доказано, что психомоторная подготовка работников патрульной полиции является процессом развития их физических (психомоторных) качеств. Элементом психологической структуры психомоторной подготовки работников патрульной полиции есть понятие о собственных психомоторных качествах, которые влияют на их личностные черты.

Ключевые слова: личностные черты, психомоторика, патрульная полиция, психомоторная подготовленность.

Постановка проблеми. На особистісні риси працівників патрульної поліції певний вплив має рівень їх психомоторної підготовленості. Дослідження взаємозв'язку психомоторної підготовленості та рис характеру людини є важливим науковим і практичним завданням психології. Розв'язання цієї проблеми залежить від того виду діяльності, який здійснюється в особливих умовах, що вимагають від людини значного вияву психомоторної підготовленості. Особливо коли від її рівня залежить ефективність професійної діяльності суб'єкта, збереження життя та здоров'я [3; 6; 7].

Зазвичай, у працівників, які діють в особливих умовах, вищий рівень вияву психомоторної підготовленості, нижчий рівень тривожності, вищий ступінь зосередженості на зовнішніх об'єктах, нижчий ступінь залежності [5; 9; 10]. Водночас зв'язок між ефективністю виконання діяльності, в якій необхідно виявляти значний рівень фізичних (психомоторних) якостей, і особистісними рисами суб'єкта складний та неоднозначний. Тобто, з одного боку, наявність певних психомоторних якостей дає можливість прогнозувати поведінку та успіх у розв'язанні професійних завдань, а з другого – такий прогноз не точний [2; 4; 13].

Є.П. Ільїн, аналізуючи зарубіжні публікації, в яких порівнюються особистісні риси спортсменів і не спортсменів, зазначає, що спортсменам притаманні соціальна мотивація, самоповага, настирливість, впевненість, емоційна стійкість, владність і прагнення до домінування, до досягнення високого соціального статусу [5, с. 188]. Натомість особливості взаємозв'язку між психомоторною підготовленістю працівників патрульної поліції та їх особистісними рисами досі не з'ясовані.

Мета статті – дослідити особливості впливу психомоторної підготовленості працівників патрульної поліції на їх особистісні риси.

Для досягнення мети у 90 працівників патрульної поліції була досліджена психомоторна підготовленість щодо швидкості, сили, витривалості, спритності.

Відомо, що швидкість має такі вияви: час виконання одного руху, час реагування на сигнал, частота рухів. Між цими виявами швидкості у людини слабка кореляція або її немає. Необхідно також враховувати, що в реальних (а не в лабораторних) умовах життєдіяльності на швидкість рухів впливають антропометричні особливості людини [4, с. 136], морфофункціональні особливості м'язових волокон і мотонейронів.

Час реагування на сигнал залежить не тільки від визначених психофізіологічних закономірностей цього процесу, а й від значення подразника для людини, від зосередженості на рухах (реакція швидша) чи на пусковому сигналі (реакція повільніша) та інших психологічних чинників.

Частота рухів визначається лабільністю нервових центрів та лабільністю м'язів, особливостями типологічних властивостей нервової системи людини.

Отже, швидкість є складним поняттям, в змісті якого наявні особливості й фізіології, й психології [1, с. 19–20]. В нашому дослідженні показником швидкості суб'єкта був його результат в бігу на 100 м.

Здатність людини за допомогою м'язових скорочень протидіяти зовнішнім силам, долати зовнішній опір є психомоторною якістю – силою. Розрізняють абсолютну і відносну силу людини. Відносна визначається шляхом поділу абсолютної сили на масу людини. На здатність виявляти силу, крім маси м'язів, їх структури і якісних особливостей, впливають координаційні механізми (узгодженість роботи м'язів синергістів і антагоністів) та емоційно-вольові процеси людини.

«Сила – це майже повністю фізична особливість організму. Вона безпосередньо залежить від обсягу і якості м'язової маси і опосередковано від інших обставин» [1, с. 19-20]. Ми визначали силу досліджуваних за результатом підтягування на високій поречині.

Здатність людини виконувати довготривалу роботу, не погіршуючи її якості та не знижуючи інтенсивності, називають витривалістю. Ця психомоторна якість щільно пов'язана з вольовими зусиллями, адже після настання втоми підтримувати необхідні інтенсивність і рівень роботи можна тільки за допомогою вольових зусиль. Відтак усю тривалість роботи можна поділити на дві фази: перша – до відчуття втоми, друга – на фоні втоми. Друга

фаза – це фаза компенсованої втоми, яка реалізується шляхом залучення до керування руховою активністю додаткових вольових зусиль. Є.П. Ільїн пише: «Співвідношення тривалості цих фаз у різних людей різне: у тих, хто має сильну нервову систему, довша друга фаза, а у тих, хто має слабку нервову систему, – перша» [4, с. 143–144].

Виділяють різні види витривалості: швидкісну, аеробну, силову (динамічну або статичну), глобальну (включення основних груп м'язів), локальну (включення окремих м'язових груп) тощо. Різні види витривалості по-різному корелюють між собою.

На вияв витривалості суб'єкта впливає мотивація. Зростання значущості психомоторної активності може збільшити витривалість людини більш ніж у два рази (наприклад, командні змагання) [4, с. 144–145].

Фізичну (психомоторну) якість, витривалість, ми вивчали за показниками бігу на 1000 м, враховуючи дослідження М. Ільїної, яка довела що в осіб з сильною і слабкою нервовою системою при виконанні роботи з великою і середньою інтенсивністю витривалість за рахунок різних психофізіологічних механізмів може бути однаковою.

Психомоторну якість, спритність, досліджували за володінням прийомами рукопашного бою. В цій якості інтегруються всі психомоторні вияви. Враховували, що «фізичні якості усвідомлюються за відповідними закономірностями, основні з яких такі: необхідність розуміння структури кожної фізичної якості; з'ясування характеру найважливіших елементів фізичних якостей; зосередження уваги на окремих елементах фізичної якості; використання самонаказів для збільшення граничних виявів фізичних якостей; пошук додаткових орієнтирів у оволодінні структурою конкретної фізичної якості» [9, с. 63].

Всі досліджувані за результатами кожного випробування і відповідно до визначених нормативів, отримували оцінку за чотирибальною системою. Потім вираховувався середній бал кожного з досліджуваних, який репрезентував його рівень фізичної (психомоторної) підготовленості. Далі всі досліджуваних було поділено на три групи. Представники першої групи мали задовільний рівень психомоторної підготовленості (n=24), другої – добрий (n=48), а третьої – відмінний (n=18).

На наступному етапі дослідження за допомогою тесту Ч. Спілбергера, адаптованого Ю.Л. Ханіним [11, с. 75-79], вивчалась самооцінка ситуативної (перед чергуванням) та особистісної тривожності працівників патрульної поліції.

Методика СТАЖ є своєрідним поєднанням трьох тестів «шкали тривожності Кеттела і Шайєра, «вияв тривожності» шкали (MLS) Шейлор і шкали тривожності Велша» [2, с. 310]. Вона фіксує тривожність, що виявляється у схильності людини переживати неспокій і побоювання в певних ситуаціях чи у більшості обставин без об'єктивних на те причин. Ситуативна тривожність виявляється тільки в конкретних ситуаціях. Особистісна тривожність означає, що людина сприймає як загрозові (самоповазі, авторитету, здоров'ю) різні життєві обставини і це стає її стійкою рисою (A-trait). Концептуально досліджував тривожність з позицій психоаналізу С. Спілбергер [14]. Сьогодні однозначно доведено, що надмірно висока особистісна тривожність прямо корелює з невротичними зривами [8].

За рівнем вияву тривожності досліджувані можуть бути поділені на три групи. Перша група – з низьким рівнем тривожності (ситуативна тривожність – $32,51 \pm 0,59$, особистісна тривожність – $28,63 \pm 0,48$). Друга група – з середнім рівнем тривожності (ситуативна тривожність – $37,03 \pm 0,72$, особистісна тривожність – $32,92 \pm 0,61$). Третя група – обстежувані з високим рівнем тривожності (ситуативна тривожність – $46,28 \pm 0,67$, особистісна тривожність – $38,44 \pm 0,71$).

Виявлене нами значне зниження рівня особистісної тривожності зі зростанням рівня психомоторної підготовленості пояснюється тим, що високий рівень психомоторних якостей суб'єкта діяльності усвідомлюється ним як чинник, що надає переваги в багатьох професійних ситуаціях, дозволяє почувати себе комфортно.

Спостереження показують, що працівники патрульної поліції з високою особистісною тривожністю в екстремальних ситуаціях не можуть повністю виявити свої психомоторні можливості. Зазвичай вони почувують себе скуто (домінує мотив уникнення невдачі), що обмежує вияв психомоторних якостей. Водночас і працівники з надмірно низьким рівнем тривожності внаслідок своєї недостатньої вмотивованості не можуть, зазвичай, виявити всі свої психомоторні можливості. Отже, певний рівень тривожності є природний і необхідний особистості.

Далі ми застосували особистісний диференціал [8, с. 94–97]. Методика семантичного диференціала, розроблена Ч. Осгудом (у співавторстві), адаптована співробітниками психоневрологічного інституту імені В.М. Бехтерева для вивчення рис особистості у клініко-психологічній і психодіагностичній роботі [8]. Ця методика, яка є своєрідною комбінацією методу контрольованих

асоціацій і процедури шкалування [2], дозволяє вивчати у співробітників патрульної поліції три класичні фактори: оцінку (O), силу (C), активність (A).

Фактор оцінки (O) характеризує рівень самоповаги. «Високі значення цього фактора говорять про те, що досліджуваний приймає себе як особистість, схильний усвідомлювати себе носієм позитивних, соціально бажаних характеристик, в певному сенсі задоволений собою» [8, с. 95], а за низьких значень – навпаки. Результати дослідження показали, що в групі з високим рівнем психомоторної підготовленості фактор оцінки дорівнює $10,24 \pm 0,41$, з середнім рівнем – $9,91 \pm 0,37$, а з низьким – $6,82 \pm 0,29$ балів.

Фактор сили (C) характеризує рівень вольових виявів особистості. «Його високі значення говорять про впевненість у собі, незалежність, схильність розраховувати на власні сили в складних ситуаціях. Низькі значення свідчать про недостатній самоконтроль, неспроможність дотримуватись прийнятої лінії поведінки, залежність від зовнішніх обставин і оцінок» [8, с. 96]. Дослідження показали, що у першій групі фактор сили складає – $13,84 \pm 0,32$, у другій – $10,54 \pm 0,35$, а у третій – $8,39 \pm 0,26$ балів.

Фактор активності (A) характеризує рівень екстравертивності особистості. «Позитивні (+) значення вказують на високу активність, схильність до спілкування, імпульсивність; негативні (-) – на інтровертивність, певну пасивність, спокій емоційних реакцій» [8, с. 96]. Результати наступні: перша група – $5,18 \pm 0,33$, друга – $4,80 \pm 0,31$, третя – $4,68 \pm 0,24$ балів.

Підсумком аналізу експериментальних результатів можуть бути слова Р.М. Макарова: «... високі особистісні якості, що характеризують морально-психологічний портрет фахівця (цілеспрямованість, сміливість, рішучість, активність, сила волі та інші), психофізіологічні якості, що визначають стійкість організму до стресу і матеріалізують професійні знання, навички і вміння в параметрах надійності, а також динамічне здоров'я і професійне довголіття найбільш ефективно формуються засобами фізичної підготовки. Сьогодні можна з упевненістю констатувати, що тільки в інтегрованій єдності всіх видів професійної підготовки з фізичною підготовкою можна розв'язати глобальні проблеми людського фактора. Іншого шляху немає» [13, с. 14-15].

Психомоторна підготовка працівників патрульної поліції – це процес розвитку їх фізичних (психомоторних) якостей.

Елементами психологічної структури психомоторної підготовки працівників патрульної поліції є поняття про власні психомоторні якості суб'єкта (засвоєння усталеної термінології та знань), уявлення про власні психомоторні якості (образи вияву психомоторних якостей, знань та відчуттів – уявлення), спеціалізовані відчуття і сприймання виявів психомоторних якостей (відчуття суті рухів, у яких виявляється якість).

Водночас Р. Вейнберг і Д. Гоулд зазначають: «Хоча досі переконливо не доведено, що зміни самооцінки зумовлені змінами рівня фізичної підготовленості, проте індивідуальні програми фізичних вправ призводять до істотного підвищення ступеня самооцінки, особливо в дослідженнях із первинно низьким рівнем самооцінки» [3, с. 39].

Отже, взаємозв'язок між виявом особистісних рис працівників патрульної поліції та їх психомоторною підготовленістю існує, він складний і потребує подальшого дослідження.

Висновки. У працівників патрульної поліції з високим рівнем психомоторної підготовленості більший вияв мають ті особистісні риси, які пов'язані з прагненням виконати свої професійні обов'язки, досягти переваги у боротьбі з правопорушниками і злочинцями, протидіяти напруженості ситуації. Ті риси, які заважають цьому, мають у них менший вияв. Водночас жага переваги в ситуації може формувати егоцентричну особистість з надмірною агресивністю та іншими негативними рисами.

Список використаних джерел

1. Бернштейн Н. А. О ловкости и её развитии / Н.А. Бернштейн. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 288 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб. : Питер, 2002. – 528 с.
3. Вейнберг Р. С. Психология спорта / Р. С. Вейнберг, Д. Гоулд. – К. : Олімпійська література, 2001. – 336 с.
4. Ильин Е. П. Психомоторная организация человека: ученик для вузов / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2003. – 384 с.
5. Ильин Е. П. Психология спорта / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 352 с.
6. Клименко В. В. Психология спорта: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. В. Клименко. – К. : МАУП, 2007. – 432 с.
7. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 580 с.

8. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации / [отв. ред. А. Ф. Кудряшов]. – Петрозаводск, 1992. – 319 с.
9. Оніщенко І. М. Психологія фізичного виховання і спорту / І. М. Оніщенко. – К. : Вища школа, 1975. – 192 с.
10. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова; 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Педагогика – Пресс, 1998. – 440 с.
11. Психология личности: тесты, опросники, методики / [авторы-составители: к.п.н., доцент Н. В. Киршева, Н. В. Рябчикова]. – М. : Геликон, 1995. – 236 с.
12. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога / Е. И. Рогов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999 – Кн. 2. – 480 с.
13. Фізична підготовленість та здоров'я населення: зб. матеріалів Міжнар. наук. симпозиуму / [загальний уклад. і наук. ред. проф. Р. Т. Раєвський]. – Одеса, 1998. – 260 с.
14. Spielberer C. D. Theory and research on anxiety // Anxiety and behavior C. D. Spielberer (Ed.). – New York : Academic, 1966. – P. 3–22.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bernshtejn N. A. O lovkosti i ee razvitii / N.A. Bernshtejn. – М. : Fizkul'tura i sport, 1991. – 288 s.
2. Burlachuk L. F. Slovar'-spravochnik po psihodiagnostike / L. F. Burlachuk, S. M. Morozov. – SPb. : Piter, 2002. – 528 s.
3. Vejnberg R. S. Psihologiya sportu / R. S. Vejnberg, D. Gould. – К. : Olimpijs'ka literatura, 2001. – 336 s.
4. Il'in E. P. Psihomotornaya organizaciya cheloveka: uchenik dlya vuzov / E. P. Il'in. – SPb. : Piter, 2003. – 384 s.
5. Il'in E. P. Psihologiya sporta / E. P. Il'in. – SPb. : Piter, 2009. – 352 s.
6. Klimenko V. V. Psihologiya sportu: navch. posib. dlya stud. vishch. navch. zakl. / V. V. Klimenko. – К. : MAUP, 2007. – 432 s.
7. Korol'chuk M. S. Social'no-psihologichne zabezpechennya diyal'nosti v звичайних та екстремальних умовах / М. S. Korol'chuk, V. M. Krajnyuk. – К. : Nika-Centr, 2006. – 580 s.
8. Luchshie psihologicheskie testy dlya profotbora i proforientacii / [otv. red. А. F. Kudryashov]. – Petrozavodsk, 1992. – 319 s.
9. Onishchenko I. M. Psihologiya fizichnogo vihovannya i sportu / I. M. Onishchenko. – К. : Vishcha shkola, 1975. – 192 s.

10. Psihologicheskij slovar' / pod red. V. P. Zinchenko, B. G. Meshcheryakova; 2-e izd., pererab. i dop. – M.: Pedagogika – Press, 1998. – 440 s.
11. Psihologiya lichnosti: testy, oprosniki, metodiki / [avtory-sostaviteli: k.p.n., docent N. V. Kirsheva, N. V. Ryabchikova]. – M. : Gelikon, 1995. – 236 s.
12. Rogov E. I. Nastol'naya kniga prakticheskogo psihologa / E. I. Rogov. – M. : Gumanit. izd. centr VLADOS, 1999 – Kn. 2. – 480 s.
13. Fizichna pidgotovlenist' ta zdorov'ya naselennya: zb. materialiv Mizhnar. nauk. simpoziumu / [zagal'nij uklad. i nauk. red. prof. R. T. Raevs'kij]. – Odesa, 1998. – 260 s.
14. Spielberer C. D. Theory and research on anxiety // Anxiety and behavior C. D. Spielberer (Ed.). – New York : Academic, 1966. – P. 3–22.

R.T. Simko. Psychological characteristics of display of patrol police officers' personality traits. The problems of psychomotor training of patrol police officers and its impact on their personality traits are revealed in the article. It is stated that the performance of their duties in the special conditions requires fast and precise actions.

It is established that there is a correlation between the expression of personality traits of subjects of extreme activities and their level of psychomotor training. It is noted that to explore their physical (psychomotor) activities it is necessary by establishing the level of such qualities as speed, strength, endurance, agility. An indicator of the subject's speed in the study was defined to be the result in 100 meters running. The strength of policemen under research was measured by the result of pulling on a high crossbeam, the endurance – by the scale of running at 1000 meters, agility was studied by the level of mastering techniques of fighting.

We revealed that a significant reduction in the level of personal anxiety is caused by the increasing of the psychomotor preparedness level and patrol police officers with high personal anxiety in extreme conditions cannot fully reveal their psychomotor capabilities. The level of psychomotor readiness is found out to influence on three classical factors like valuation, strength, activity.

It is proved that psychomotor training of patrol police officers is a process of development of their physical (psychomotor) skills. The element of psychological structure in psychomotor training of patrol police officers is the concept of psychomotor qualities that affect their personality traits.

Key words: personality traits, psychomotor, patrol police, psychomotor training.

Received July 12, 2016

Revised August 25, 2016

Accepted September 26, 2016